

Ceny Živy za rok 2025

Ve středu 15. dubna 2026 proběhlo za přítomnosti významných osobností vědeckého života předání cen časopisu Živa. Slavnostní odpoledne v novorenesanční Lannově vile v pražské Bubenči, reprezentačních prostorách Akademie věd, zahájila Helena Illnerová, dřívější předsedkyně Akademie věd ČR. Zúčastnila se členka Akademické rady AV ČR Soňa Ehlerová, významná představitelka Akademie věd a dříve také předsedkyně Učené společnosti ČR Blanka Říhová, ředitel Biologického centra AV ČR Libor Grubhoffer a ředitel Geologického ústavu AV ČR Tomáš Příkryl, členové redakční rady Živy a další milí hosté. Oceněné představili předseda redakční rady Jan Votýpka a šéfredaktorka Jana Šrotová. Ceny jsou vyhlašovány od r. 1997 a uděluje je redakční rada a redakce Živy.

Cena Vojena Ložka

Autorovi nejlepšího článku ročníku ve věku do 25 let (určující je věk prvního autora). Pojmenována byla na počest V. Ložka (1925–2020), dlouholetého člena redakční rady (od r. 1973) a podporovatele Živy, renesanční osobnosti terénních přírodovědných oborů, zakladatele moderní paleoekologie v Čechách a na Slovensku, předního evropského malakologa, ochránce přírody a vyučujícího na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy.

Cena je podporována finančně Střediskem společných činností AV ČR, darem je originální diplom a knižní publikace Nakladatelství Academia.

Mgr. Kateřina Bezányiová,

spoluautor RNDr. Lukáš Choleva, Ph.D.,

za článek **Piskoř pruhovaný – rytíř bahnitých vod mezi evolucí a zánikem** (Živa 2025, 6)

Kateřina Bezányiová absolvovala magisterské studium na katedře zoologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Pokračuje v doktorském studiu zoologie na PřF UK a v Laboratoři genetiky ryb na Ústavu živočišné fyziologie a genetiky AV ČR. Zde se zabývá genetikou mokřadních obratlovců. V současnosti se zaměřuje na detekci ryb pomocí environmentální DNA (eDNA) v rámci projektu věnovaného ochraně piskoře pruhované za podpory Technologické agentury ČR, hlavní řešitel L. Choleva, který je zároveň jejím školitelem. Rovněž se věnuje popularizaci vědy v rámci článků i přednášek. Od r. 2021 působí v Biologické olympiádě coby autorka a editorka studijních textů a soutěžních úloh a od r. 2023 se účastní Mezinárodní biologické olympiády jako jeden z mentorů české delegace.

Lukáš Choleva působí na katedře biologie a ekologie Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity a na Ústavu živočišné fyziologie a genetiky AV ČR.

Cena Jana Sudy

Autorovi nejlepšího článku ročníku v kategorii 26 až 30 let (určující je věk prvního autora). Pojmenována byla na počest J. Sudy (1974–2017), od r. 2009 předsedy redakční rady Živy, který významně přispěl do struktury obsahu časopisu podporou komplementarity tradičních a mezioborově experimentálních disciplín a větším zapojením mladých autorů. Působil na PŘF UK a v Botanickém ústavu AV ČR a věnoval se rozvíjení a zavádění metod průtokové cytometrie do populační botaniky a vývojové biologie rostlin.

Cena je finančně podporována SSČ AV ČR, darem je originální diplom a publikace Nakladatelství Academia. Za rok 2025 byla udělena autorům dvou článků.

Mgr. Albert František Damaška, Ph.D.,

za článek **Rozmanitost a historie neznámých obyvatel evropských bučin – mechovníček Havlův a příbuzní** (Živa 2025, 1)

Cenu převzal Daniel Čičovský z Přírodovědecké fakulty UK a Mikrobiologického ústavu AV ČR, jeden ze spoluautorů původního odborného článku, ze kterého oceněný příspěvek v Živě vycházel.

Albert F. Damaška se zabývá evoluční biologií, ekologií a systematikou živočichů, převážně brouků (Coleoptera). Vystudoval zoologii na PŘF UK v Praze. Hlavní modelovou skupinou jeho systematického a evolučního výzkumu jsou dřepčící (Alticini), konkrétně ti žijící v mechu. Během posledních let se účastnil jejich výzkumu ve spolupráci s kolegy v Asii a USA, který vedl k popisu mnoha nových druhů a pochopení evoluční dynamiky těchto zajímavých brouků. V současnosti pracuje jako postdoktorand v laboratoři Ekologie a evoluce sociálního hmyzu na Entomologickém ústavu Biologického centra AV ČR v Českých Budějovicích, kde se zabývá molekulární ekologií a dynamikou společenstev lesních brouků na ostrově Tchaj-wan a jejich odpovědí na sucho. Kromě entomologie se věnuje práci s talentovanými studenty jako organizátor zahraničních exkurzí Fluorescenční noci pro středoškoláky a člen představenstva Ústřední komise Biologické olympiády, a také práci s veřejností jako člen výboru České společnosti entomologické, kde má na starosti každoroční akci Hmyz roku.

Mgr. Kristina Svobodová,

spoluautor prof. RNDr. Michal Horsák, Ph.D.,

za článek **Kolik padlého dřeva potřebují plži v hospodářských smrčínách?** (Živa 2025, 4)

Kristina Svobodová vystudovala ekologickou a evoluční biologii na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde absolvovala i navazující magisterský obor Zoologie. Již během studia se věnovala vlivu mrtvého dřeva a buku na diverzitu plžů smrkových monokultur. Nyní se při doktorském studiu zabývá diverzitou suchozemských plžů ve středoevropských lesích

v současném i historickém kontextu. Zajímá se také o prostorové rozšíření druhů na jemných škálách a o roli mikroklimatických podmínek při utváření společenstev. Ve volném čase se angažuje v občanské iniciativě Černá křídla nad Brnem, která usiluje o záchranu brněnské městské divočiny.

Michal Horsák působí na Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity.

Zvláštní ocenění časopisu Živa

Za popularizaci biologických věd získává autor příspěvku, který obsahově i rozsahem přesahuje rámec jednotlivých publikovaných článků. Hodnotí se jako význačný z hlediska např. významu pro výuku. Čestná cena, darem je originální diplom a publikace Nakladatelství Academia.

Cena za rok 2025 byla udělena autorům dvou seriálů.

Mgr. Milan Vrtílek, Ph.D., RNDr. Bc. Jakub Žák, Ph.D., Mgr. Matej Polačik, Ph.D., a RNDr. Radim Blažek, Ph.D.,

za seriál **Laboratorní ryby z vysychajících tůní 1–5** (Živa 2024, 3 až 2025, 2)

Cenu za kolektiv autorů převzali Milan Vrtílek a Jakub Žák.

Medailonky jsou uvedeny u prvních autorů jednotlivých dílů.

Milan Vrtílek vystudoval magisterský obor Systematická biologie a ekologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně a v r. 2014 zde obhájil disertační práci v oboru Zoologie, vypracovanou pod vedením prof. Martina Reicharda na Ústavu biologie obratlovců AV ČR. Na tomto ústavu také působí a zabývá se evolucí životních strategií krátkověkých ryb – anuálních halančíků – a to především stárnutím. Zúčastnil se řady výzkumných expedic v jihovýchodní Africe a Jižní Americe. Má za sebou dlouhodobé vědecké stáže na Australian National University nebo na University of Connecticut. Pravidelně publikuje články v rámci evoluční ekologie v mezinárodních impaktovaných časopisech.

Jakub Žák působí jako odborný asistent na Ústavu botaniky a zoologie PŘF Masarykovy univerzity v Brně. Doktorské studium zoologie dokončil na PŘF Univerzity Karlovy v Praze. Zaměřuje se na dopad výživy na rychlost stárnutí, faktory ovlivňující nutriční preference organismů a na vliv podmínek prostředí na potravní aktivitu, zejména u krátkověkých ryb rodu *Nothobranchius*. Je autorem či spoluautorem 38 publikací v recenzovaných vědeckých časopisech. Na Masarykově univerzitě se podílí na výuce řady předmětů a vede studentské práce.

Matej Polačik a Radim Blažek působí na Ústavu biologie obratlovců AV ČR.

Mgr. Jindřich Chrtek, CSc., Mgr. Tomáš Urfus, Ph.D., Mgr. Michaela Pekařová, Mgr. Zdeněk Kaplan, Ph.D., Mgr. Jan Prančl, Ph.D., Mgr. Marek Slovák, Ph.D., Mgr. Petr Koutecký, Ph.D., Mgr. Lenka Kuchyňková a Mgr. Jiřina Josefiová,

za seriál **Mají se vzácné druhy rostlin bát křížení s hojnějšími příbuznými? I–III** (Živa 2024, 6 až 2025, 2)

Medailonky jsou uvedeny u prvních autorů jednotlivých dílů.

Jindřich Chrtek vystudoval botaniku na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Působí v Botanickém ústavu AV ČR v Průhonicích a na katedře botaniky PŘF UK. Zabývá se zejména taxonomií a evolučními procesy v polyploidních a často apomiktických skupinách, jako jsou rody jestřábník (*Hieracium*) a chlupáček (*Pilosella*) z čeledi hvězdnicovitých (*Asteraceae*) nebo kuřička (*Minuartia*) z hvězdnicovitých (*Caryophyllaceae*). V poslední době věnuje pozornost také významu a dopadům mezidruhového křížení na populace vzácných a ohrožených druhů rostlin. Je autorem více než 80 odborných článků citovaných v databázi Web of Science, publikuje popularizační články a floristické příspěvky. Je spolueditorem (a autorem zpracování některých rodů) několika svazků Květeny České republiky a Klíče ke květeně ČR. Na katedře botaniky se podílí na přednáškách zaměřených na reprodukční systémy, populační biologii a evoluci rostlin a vede bakalářské, magisterské a doktorské práce.

Zdeněk Kaplan vystudoval Přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, doktorát získal na PŘF UK v Praze. Pracuje jako vedoucí vědecký pracovník v Botanickém ústavu AV ČR, kde se zabývá zejména biosystematikou, taxonomií, evolucí a fytogeografií. Je autorem 98 článků evidovaných ve Web of Science, 7 odborných knih a více než stovky příspěvků v ostatních časopisech, včetně popularizačních. Podílel se na prestižních mezinárodních projektech, např. Flora of the World a Flora of China. Na národní úrovni je hlavním koordinátorem výzkumu diverzity cévnatých rostlin a správcem dat o rozšíření druhů v Databázi české flóry a vegetace Pladias; spoluautorem monografie Flora and Vegetation of the Czech Republic (Springer 2017), hlavním editorem Klíče ke květeně ČR, členem editorského týmu projektu Květena ČR (dokončen 9. dílem, Academia 2024), národním koordinátorem fytogeografického projektu a hlavním autorem monografie Endemické rostliny České republiky (Academia, v přípravě k tisku). Je držitelem několika vědeckých ocenění. Působí jako redaktor impaktového časopisu Preslia. Je prvním místopředsedou České botanické společnosti. Přednáší a vede odborné studentské práce na katedře botaniky PŘF UK.

Jan Prančl vystudoval botaniku na PŘF UK v Praze. Doktorské studium dokončil v r. 2020. V letech 2012–25 působil v Botanickém ústavu AV ČR. Od r. 2025 pracuje na oddělení evaluací a analýz Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Jeho odborným zaměřením je systematika

a taxonomie cévnatých rostlin, zejména lakušníků (*Ranunculus* sect. *Batrachium*) a hvězdošů (*Callitriche*), mikroevoluce, průtoková cytometrie, fyto geografie a floristika. Jako řešitel nebo člen týmu se podílel na několika grantových projektech, je autorem 23 odborných publikací v mezinárodních periodikách s impakt faktorem. V r. 2015 obdržel Cenu Živy v kategorii 26 až 30 let. Je dlouholetým členem České botanické společnosti.

Tomáš Urfus a Marek Slovák působí na katedře botaniky PŘF UK, Michaela Pekařová na odboru rostlinných biotechnologií Výzkumného ústavu pro krajinu, Petr Koutecký na katedře botaniky PŘF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Lenka Kuchyňková a Jiřina Josefiová na Botanickém ústavu AV ČR.

Purkyňova cena

Za popularizaci biologických věd autorovi nejlepšího článku ročníku ve věkové kategorii od 30 let. Kritérii jsou originalita, tematický přínos a sdělnost příspěvku. Čestná cena, darem je originální diplom a publikace Nakladatelství Academia.

Cena za rok 2025 byla udělena autorům dvou článků.

prof. RNDr. Katarína Holcová, CSc., prof. RNDr. Martin Košťák, Ph.D., prof. RNDr. Stanislav Opluštil, Ph.D., a Mgr. Valéria Vaškaninová, Ph.D.,

za článek **Fosilie – klíč k pochopení (nejen) minulosti Země** (Živa 2025, 5)

Cenu za kolektiv autorů převzala Katarína Holcová.

Prof. Katarína Holcová vystudovala obor Základní a ložisková geologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1987). Vědeckou aspiranturu absolvovala na Univerzitě Komenského v Bratislavě, postgraduální studium poté opět na Přírodovědecké fakultě UK. Od r. 1993 působí na katedře paleontologie, resp. na Ústavu geologie a paleontologie PŘF UK. Jejím odborným zaměřením je mikropaleontologie, především studium foraminifer a vápnitého nanoplanktonu v různých stratigrafických úrovních. Dlouhodobě se věnuje jejich využití při rekonstrukcích paleoklimatu, paleoceanografických poměrů a paleogeografie. Tyto rekonstrukce je možné spolehlivě provádět pouze v rámci širších interdisciplinárních týmů, sdružujících specialisty z příbuzných oborů, jako jsou sedimentologie nebo organická a anorganická geochemie. Právě takto koncipované týmy stály u projektů, které v posledních letech vedla. Zaměřovaly se např. na mikroskopické endolitické (vrtavé) organismy, paleoceanografii mediteránu a středoevropských moří v mladších třetihorách či na ekosystémy podmořských luk ve fosilním záznamu.

Martin Košťák, Stanislav Opluštil a Valéria Vaškaninová působí na Ústavu geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty UK.

RNDr. Vít Latzel, Ph.D.,

za článek: **Epigenetická paměť je jedním z klíčů k přežití rostlin v proměnlivém světě** (Živa 2025, 3)

Vít Latzel je ekolog působící v Botanickém ústavu AV ČR a zabývá se epigenetikou a mezigenerační plasticitou rostlin. Vystudoval biologii na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, kde také získal doktorát v oboru Botanika. Ve výzkumu se zaměřuje na reakce rostlin na stresové podmínky prostřednictvím epigenetických mechanismů a jak tyto změny ovlivňují jejich potomky. Je řešitelem řady projektů Grantové agentury ČR a jako hlavní řešitel se podílel i na mezinárodním projektu Horizon 2020 zaměřeném na epigenetickou diverzitu. Ve své práci propojuje molekulární biologii s ekologií a evolucí a přispívá k pochopení role negenetické dědičnosti v adaptaci rostlin. Výsledky výzkumu opakovaně publikoval v prestižních mezinárodních časopisech, absolvoval několik zahraničních výzkumných pobytů. Za svou vědeckou práci získal cenu Akademie věd ČR pro mladé vědecké pracovníky.

Cena Antonína Friče

Ocenění osobnosti, která významným způsobem přispěla k rozvoji časopisu Živa na poli autorském, organizačním nebo popularizačním. Může být rovněž udělena kolektivu autorů za mimořádný počín z hlediska obsahu Živy. Čestná cena, darem je originální diplom a knižní publikace Nakladatelství Academia.

Cena byla udělena **prof. Ing. Jiřímu Šantrůčkovi, CSc.**, za dlouhodobou spolupráci s redakcí časopisu Živa a za záštitu a tvorbu koncepce bloku článků o fotosyntéze v č. 2025, 4.

Jiří Šantrůček se narodil v Pardubicích, dětství a školní léta strávil v podhůří Železných hor; maturoval na gymnáziu v Přelouči. Od dětství žil v přírodě a lákal ho život hmyzu (hlavně brouků) a rostlin (nejprve taxonomie – floristické výlety s botanikem Františkem Procházkou, poté fyziologie). Absolvoval Vysokou školu zemědělskou v Praze, agronomickou fakultu se zaměřením práce na příjem fosforu rostlinami a poté, od r. 1980, pokračoval v doktorském studiu (aspirantuře) v Ústavu experimentální botaniky Československé akademie věd. Specializaci na vodní režim rostlin a fotosyntézu pod vedením Bohdana Slavíka zakončil obhajobou v r. 1985 v prostorách vily Lanna.

V rámci přesídlení ÚEB a dalších biologických ústavů ČSAV přešel do Českých Budějovic. Absolvoval zahraniční stáže v Rusku, později v Rakousku a Německu. Po pádu komunismu a vzniku Ústavu molekulární biologie rostlin AV ČR a Biologické fakulty Jihočeské univerzity pracoval v obou těchto institucích jako vědecký pracovník, vedoucí oddělení fotosyntézy ÚMBR do r. 1995. Roky následující přinesly stáže v USA, Kanadě, Německu a postdoktorské místo

na Australské národní univerzitě v Canbeře. Po návratu se stal vedoucím nově založené katedry fyziologie rostlin Biologické, později Přírodovědecké fakulty JU (1999), habilitoval se na Masarykově univerzitě v Brně v oboru fyziologie rostlin (2004) a byl jmenován profesorem na PŘF UK v Praze (2014).

Publikoval články v zahraničních vědeckých časopisech, vědecko-popularizačních domácích časopisech, příspěvky v několika monografiích a editoval české vydání knihy Stabilní izotopy biogenních prvků. Použití v biologii a ekologii (J. Šantrůček, H. Šantrůčková a kol., Academia 2018). Jeho první článek pro Živu vyšel v r. 2010, šlo o dvoudílný seriál Atmosféra – list – fotosyntéza – člověk.

Byl členem vědeckých rad ÚEB, předsedou Vědecké rady ÚMBR, je nebo byl členem edičních rad časopisů *Biologia Plantarum* a *Annals of Botany*; koordinoval 7 projektů Grantové agentury ČR (2000–17) a dva projekty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR; v omezeném rozsahu stále učí na PŘF JU.